

עין יצחק

פינת ההלכה של ערב שבת
מאת מרן הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' ויגש תשע"ט | גליון מס' 114

כתיבה ועריכה: הרב יצחק קורלנסקי

הסופגניה בהלכה

טעם מנהג אכילת סופגניות | נטילת ידיים | ברכתה | טיגונה על ידי גוי | עשיית היכר בסופגניה חלבית | חימום סופגניה בשבת

אולם כל זה מדובר בעוגה הנאפית בתנור, אבל סופגניה שמטגנים אותה בשמן, ואין עליהצורתפת, יש בזה מחלוקת הפוסקים. דעת הגינת ורדים (או"ח כלל א סימן כד) וכן הפרח שושן (כלל א סימן ה) הוא הדין למי שקובע סעודה על סופגניה ואכל שיעור 72 דרהם, שמברך 'המוציא' וברכת המזון. אבל הרבה אחרונים, ביניהם המגן אברהם (סי' קסח ס"ק לה) והט"ז (סקי"ט וסק"כ), חלקו על זה וכתבו שדוקא דבר שנאפה בתנור אם קובעים סעודה מברכים המוציא וברכת המזון, אבל דבר שטוגן בשמן, כגון סופגניות, אין צורת פת עליה, מברכים תמיד 'מזונות' ועל המחיה, אפילו אכל יותר מ-216 גרם, וספק ברכות להקל, ומברך תמיד 'מזונות'.

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל הביא טעם נוסף לאכילת סופגניות בחנוכה, כי בחנוכה בית חשמונאי טיהרו את כל המקדש ואילו את אבני המזבח ששיקצום היוונים, לא ידעו לטהרם וגזזום, כמבואר בגמרא (ע"ז נב ע"ב), והצטערו על כך, והיו צריכים לבנות מזבח חדש, ולכן נהגו במאכלים שמברכים עליהם ברכת מעין שלש, שבה מזכירין 'ועל מזבחך', משא"כ בברכת המזון שאין מוזכר בה המזבח ביחוד (הליכות שלמה ח"ב עמ' שיט), וכנראה כוונתו על פי דברי הפוסקים שלעולם לא מברכים על סופגניה ברכת המזון, אלא ברכת 'על המחיה'.

סופגניה המטוגנת על ידי גויים

סופגניות שמטגן אותן גוי שעובד אצל יהודי, במאפיות ומסעדות של יהודי, מעיקר הדין אין בהם איסור בישולי גויים, וסומכים להקל לענין זה שדין הסופגניה כדין פת, ולכן די במה שישראל מדליק את האש והפועל הגוי מטגן במשך כל היום על האש שהדליק היהודי. ובבישול אנו מחמירים יותר, שגם הנחת הקדירה על האש תיעשה על ידי יהודי, אבל בסופגניות המטוגנות ואינן מבושלות, מקילים יותר, (ועיין בשו"ת יחיה דעת ח"ה סימן נג, וביע אומר ח"ט חיו"ד סימן ז, וח"י חיו"ד ס"ס ז).

עשיית היכר בסופגניה חלבית

סופגניות שלשים אותן בחלב, מעיקר הדין אין צריך לעשות בהן שינוי לצורה אחרת, להכיר בהם שהם חלבי, רק די לציין שזה חלבי בורקס חלבי עושים אותו בצורת משולש, להיכר, וכן כל דבר שהוא מלוח, כי לפעמים יכולים לאכול אותו בסעודה יחד עם בשר, כגון

שאלה: כידוע מנהג ברוב תפוצות ישראל לאכול סופגניות בימי החנוכה. כאשר אוכלים כמות בשיעור קביעות סעודה, האם משתנית ברכתה או לא? והאם מותר לטגן הסופגניות על ידי גוי?

טעם מנהג אכילת סופגניות

תשובה: המנהג לאכול סופגניות הוא מנהג קדום, כפי שכתב רבינו מיימון בן יוסף - אביו של הרמב"ם - (הובא בקובץ שריד ופליט, עמ' 7), וכבר אז הזכיר מנהג זה שנוהגים לעשות סופגניות, ובלשון ערבי אלספינג, שהוא מטוגן בשמן וטעמו כצפחית בדבש, זכר לנס פך השמן, וכתב שאין להקל בשום מנהג ישראל, וגם מנהג זה צריך לשומרו. ומכאן המקור למה שנוהגים לאכול סופגניות מטוגנות בשמן, זכר לנס השמן שנעשה בבית המקדש.

נטילת ידיים על אכילת סופגניה

האוכל סופגניה המטוגנת בשמן ואוחזה בידו, אינו צריך ליטול ידיו כדין כל דבר שטיבולו במשקה, (ואם אוחזה ע"י נייר וכיו"ב, ודאי שיש להקל), למרות שהשמן הוא אחד משבעה משקין (י"ד שה"ט ד"ם - יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם, מים), ואם טיבולו במשקה צריך ליטול ידיו, מכל מקום מכיון שאין הסופגניה טבולה בשמן זית, אלא בשמן סויה וכיו"ב, אין צריך ליטול ידיים, ושמן שאמרו שהוא משקה היינו שמן זית.

ברכת הסופגניה

ברכת הסופגניה היא 'בורא מיני מזונות', ואף אם אכל שיעור גדול, ברכתה מזונות וברכה אחרונה 'על המחיה'. ואמנם בכל עוגה שאופים בתנור (דרך אפיה, לא טיגון), אם אוכלים שיעור קביעות סעודה, מברכים 'המוציא' וברכת המזון. ושיעור קביעות סעודה הוא 72 דרהם. כל דרהם הוא כ-2.8 גרם, ואנו מעגלים ל-3 גרם, ואם כן, שיעור זה הוא כ-204 גרם או 216 גרם לכל היותר, ומכיון שאי אפשר לצמצם בדיוק בשיעור הקטן, שכן לפעמים נשארים פירורים על השולחן או בין השיניים, לכן האוכל עוגה וקובע על זה סעודה, טוב שיוסיף ולא יאכל בדיוק 204 גרם, אלא יותר. ומשאוכל למעלה משיעור זה צריך ליטול ידיים ולברך 'המוציא' וברכת המזון, ובפחות משיעור זה מברכים 'מזונות' ועל המחיה'. כך כתב מרן החיד"א (ברכי יוסף סי' קסח סק"ד) בשם בית דוד, וכן בבן איש חי (פרשת פנחס אות יט) ובכף החיים (סי' קס"ח ס"ק מ"ה).

בורקס תפ"א, שאפשר לאוכלו בסעודה יחד עם מאכלי בשר, ואם יהיה בורקס חלבי, יכולים לטעות ולאכלו עם בשר, ולכן תיקנו חכמים לעשותם בצורת אחרת. וכל שכן פת לחם שנילוש בחלב, צריך לעשות בו היכר, לדעת שהוא חלבי (שו"ע י"ד סי' צ"א).

הרבנות הראשית לישראל נתנה הוראה לעשות סימן היכר גם על כל מיני עוגיות שפעמים אופים אותם בחלבי, וזו הנהגה מצד חומרא, כדי למנוע מכשול, אך מעיקר הדין אין צריך לעשות כן, כי דוקא בלחם שהוא דבר שאינו מתוק, יכול לבוא לאכלו עם בשרי, בזה תיקנו חכמים שאסור לאפות לחם עם חלב, אלא אם כן יש בו היכר, אבל בעוגות וסופגניות, שהן מתוקות, אין בזה חשש, ומעולם לא שמענו כן.

ועל כן, אם יש הפסד מרובה לבעלי המפעל, וכיו"ב, ניתן להקל לוותר על חומרת הנהגה זו בסוגי העוגיות החלביות השונות, ואין חובה לאכוף דבר זה, אלא הוא לכתחילה, כשאפשר בקלות, יש לעשות בהן היכר.

חימום סופגניה בשבת

סופגניה שיש בתוכה ריבה, מותר לחממה על גבי הפלאטה בשבת, אף אם הריבה יכולה להגיע לשיעור חום שהיד סולדת בו, כיון שהריבה שבתוך הסופגניה כבר מבושלת, ואין ביכולתה לשלול, כיון שהרוב זה הסופגניה, והריבה היא המיעוט, הרי היא בטלה ברוב, שכן בדין ביכולתה לשלול אחר הולכים אחר הרוב. אם הרוב יבש - יש לו דין של יבש ואין ביכולתה לשלול, ואם הרוב הוא לח - יש ביכולתה לשלול.

ויסוד זה כתבו המנחת כהן (שער ב פ"ב, שער ג פ"ג בהגהה), הפרי מגדים (סימן רנ"ג במש"ז ס"ק ג), החיד"א בברכי יוסף (סי' שי"א ס"ה), נהר שלום (שם ס"ה), שו"ת זרע אמת (או"ח סי' ט), דעת תורה - להגאון המהרש"ם - (סי' שי"א ס"ט), אגלי טל - להאדמו"ר מסוכטשוב - (מלאכת האופה סעי' כו), שו"ת הר צבי - להגרצ"פ פראנק - (או"ח ח"א עמ' רסג), שו"ת ישכיל עבדי (ח"ג, האו"ח סימן י אות יב, וח"ד או"ח סימן טו, וחלק ח' דף קע"ב). גם הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה ח"ב עמ' שיט) כתב שמותר להניח בשבת סופגניות על מיחם שעל גבי האש אף אם יש בתוכן ריבה, ויש לסמוך גם על דעת הסוברים דרובו יבש מותר.

יש שטעו וחשבו שכל האחרונים סמכו היתירם על הגירסא בדברי רבינו ירוחם (ח"ג נ"ב) שהובאה בבית יוסף (סי' רנ"ג) שהכל תלוי ברוב, ומאחר ובדברי רבינו ירוחם עצמו לא כתוב כן, אין להתיר אלא אם כולו יבש. אולם אין זה נכון, כי המנחת כהן מבאר שכוונת האדם בעיקר היא לחימום היבש, ומה שיש בפנים אם יתחמם יותר מדי הוא מתאדה, והוא בגדר מצטמק ורע לו, ועוד, שלגבי הרוטב הרי זה בגדר 'פסיק רישא דלא איכפת ליה', וכיון שנחלקו הראשונים

בדין ביכולתה לשלול אחר ביכולתה להקל. וישנם עוד טעמים (ראה בילקוט יוסף, שבת א' החדש, סי' רנ"ג עמ' תיקח ואילך), ולא בחינם כתבו כן כל גדולי האחרונים שהולכים אחרי הרוב.

ריבה שמעורב בה מים

אכן, כל זה אמור כפי שעושים ברוב המקומות שמכינים את הסופגניות, שמזריקים ריבה ללא מים, כדי שלא תהיה דלילה. אך במקומות שמעריבים מים בריבה, יש בזה חשש איסור ביכולתה בחימום הסופגניה בשבת, כי המים עדיין לא התבשלו כלל. אם כי גם בזה אין האיסור ברור, וכדאי להימנע מכך, מכל מקום הרוצה בכל זאת לחמם סופגניה זו, יעמוד בסמוך לפלאטה לשמור שלא יגיע לשיעור חום שהיד סולדת בו.

איסור ה'במות'...

ישנו רב אחד שעונה תשובות ברדיו, ועונה בביטחון כאילו כל התורה מונחת בכיסו, ואמר שצריך שהכל יהיה יבש, וטען שדיבר על כך עם מרן זצ"ל וכי הוא חזר בו ממה שכתב בשו"ת יחווה דעת (ח"ב ס"ס מה) שהולכים אחר הרוב. אבל זה שקר וכזב, ותלמיד טועה - ברבו תולה, ומרן זצ"ל לא חזר בו. למה סתם לבלבל את הציבור?! כל אחד שרוצה לתפוס לעצמו במה ולהיות 'פוסק' מורה הלכות. לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול. צריך אדם שיעסוק עשרות בשנים בהלכה כדי להיות מורי הוראות. אי אפשר שאחר שבמשך כל חייו עסק בפלפולים עם תלמידים צעירים ואח"כ פתאום נעשה 'פוסק'.

ההלכה היא שהולכים אחרי הרוב, ואם הרוב יבש, אף על פי שיש מעט רוטב והוא כבר מבושל מערב שבת, מותר לחממו על הפלאטה, ואין בזה ביכולתה לשלול. ומי הוא שיחלוק על כל להקת האחרונים, המנחת כהן, האליה רבא, הפרי מגדים, האדמו"ר מסוכטשוב, המהרש"ם, הגרצ"פ פראנק, הישכיל עבדי, כל גדולי האחרונים שכתבו כן, והוא בא וחולק על כולם ותולה זאת במרן זצ"ל?! שקר וכזב! לא צריך לשמוע הלכות מכל אחד שמדבר ברדיו. לא כל אחד ראוי לומר הלכות. צריך אחד שעסק עשרות שנים בהלכה, רק הוא ראוי להורות הלכה למעשה.

בתפילת חנוכה אנו אומרים 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', לכאורה די היה לכתוב 'חוקי רצונך', למה הוצרכו לכפול 'להשכיחם מתורתך', חזינו, דאם רצונם להעבירם מחוקי התורה ומצוותיה, ראשית דבר יש לבטלם מתורתך, כי אם אין תורה אין יראה ואין קיום המצוות, כי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד. וכיו"ב אמרו: "הלואי אותי עזבו ותורת שמרו", ולכן אנו אומרים בתפלה 'השיבנו אבינו לתורתך', ורק אחר כך 'החזירנו בתשובה שלימה' וכו', כי היסוד הוא לימוד התורה הקדושה.

לימוד התורה - הוא היסוד!

והיסוד של עם ישראל הוא לימוד התורה, כי "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין" (שבת ל.), ואין לנו שיעור אלא התורה הקדושה, ועל ידי התורה שתינוקות של בית רבן לומדים, הרי הם מבטלים גזירות קשות, וכמו שאמרו לשון רכה תשב"ר גר"ם, ראשי תיבות: תינוקות של בית רבן גזירות רעות מבטלים. וזו אחריות על מלמדי התינוקות וההורים היקרים לחזק את הילדים כמה שאפשר ולהמתיק להם את התורה הקדושה, במתיקות של "והערב נא" ה' אלוקינו, שהרי עליהם העולם עומד, ובזכותם מתבטלים גזירות קשות על ישראל. יהי רצון שנזכה לגאולה שלימה, אמן.

'פינת ההלכה' של מרן הראשון לציון שליט"א משודרת בכל יום שישי בשעה 15:45 - 'כאן-מורשת'

ניתן להאזין גם בקו 'בית יצחק': 0772-660-880 בשידור חי וחוזר

לקבלת הגיליון במייל: yk3121405@gmail.com | כל הזכויות שמורות